

Eksil- kunstneren

Maleren og presten Jan Valentin Sæther har vært hjemme en stund. Nå lager han kunst for mennesker som er uønsket – mennesker i eksil.

MONA LARSEN

– Det var ganske tøft. Jeg var nylig kommet tilbake til Norge etter mange fine og rolige år i USA, og så brakte den debatten løs. Men når jeg først fikk stillingen, var det verdt det. Jeg fikk til det jeg håpet – respekt for figu-

verks- og Kunstindustriskole som 19-åring i 1963. Der ble han lært opp av blant andre Olav Mosebekk og Gert Jynge. To år senere ble han tatt opp som student ved Statens Kunstakademi.

sammen i folks hoder. Den ene er bohemen som drikker og lever livet, den andre er den fromme sjelesørgeren. Gnostisismen er uten dogmer, men har myter og er flerstemmig.

Begger du deg fortsatt som

Maleren og presten Jan Valentin Sæther har vært hjemme en stund. Nå lager han kunst for mennesker som er uønsket – mennesker i eksil.

MONA LARSEN

Mona.larsen@dagsavisen.no

– Se her! I feltene mellom disse portrettene oppfordrer jeg publikum til å skrive inn navnene til mennesker de kjenner til som er i eksil.

Jan Valentin Sæther er travelt opptatt med å montere sin nye utstilling i galleri KunstVerket på Rodeløkka. Tre store portretter lener seg mot en vegg, på gulvet ligger et ufullendt bilde. Det er satt sammen av voksede konvolutter som skjuler skremmende bilder fra vår tid, men det mangler et hjørne. Dessuten mangler fotografiene av avslåtte fjernsynsapparater der skjermene speiler tomme rom – «Elvis has left the building» som det står i pressemeldingen fra KunstVerket.

– Elvis? Det er noe min kone har funnet på. Men det markerer at ingen er hjemme. Skjermene speiler det rommet du lever i, sier Jan Valentin Sæther og ser seg rundt i galleriet. Hånden farer gjennom håret før han viser oss rundt og byr på kaffe. Han må ha noe varmt i kroppen – kjenner at en forkjølelse er i emning, og det passer dårlig nå som han har det travelt med å henge opp bildene.

Sæther er i gang med en serie på 42 portretter som kalles «Eksil»; fem av dem er med på utstillingen. Spennet er stort – fra den spanske filmregissøren Luis Buñuel til den russiske filosofen Mikhail Bakhtin og Ali Djabbari i Radio Yalla. Også fredsprisvinner Aung San Suu Kyi portrettert – foruten kunstnerens selvportrett.

– Jeg har valgt mennesker som enten lever i eksil eller har opplevd det. Nåtid og fortid – Bakhtin og Aung var i eksil i sine hjemland, Buñuel og Djabbari som flyktninger i fremmede land. Mitt eget eksil var av mer åndelig art. Sæther har ikke lagt det klassiske maleriet helt på hylla, men beveger seg mer mot nye materialer og eksperimenterer med andre uttrykk. Utstillingen han åpner i dag er viet problematikken rundt mennesker som er på flukt. Overvåking og verdens tilstand er andre stikkord for utstillingen.

Tidligere har han fått juling av kritikere både for de klassiske bildene sine og for de nye med politisk innhold. Det figurative maleriet sto ikke sterkt på 1960-tallet, da Jan Valentin Sæther og de andre romantisk-realistiske malerne sto fram. Blant dem var Frans Widerberg, Bjørn Ransve og den mest figurative av alle: Odd Nerdrum. Og i 1996 var nettopp Nerdrum og Sæther to hete navn i en opphetet debatt om hvem som skulle bli professor i klassisk, figurativt maleri ved Kunstakademiet. Etter en til dels voldsom strid gikk professoratet til Jan Sæther.

portrettet

– Det var ganske tøft. Jeg var nylig kommet tilbake til Norge etter mange fine og rolige år i USA, og så brakte den debatten løs. Men når jeg først fikk stillingen, var det verdt det. Jeg fikk til det jeg håpet – respekt for figurasjonen. Mange fine malere har kommet fra Kunstakademiet, og det er jeg stolt av. De figurative kunststudentene har kommet fra det med sin egen integritet i behold, de har ikke gått ut av akademiet som representanter for en skole. For meg var det inspirerende å arbeide med de unge talentene. Er håret greit? Sæther slipper kaffekruset, ser på tegner Siri Dokken og beveger en hånd i retning hodet.

– Jeg syns selv jeg er vanskelig å tegne, sier han og sukker. Han vet det, han har malt en rekke selvportretter opp gjennom årene. – *Hvorfor flyttet du til California, var miljøet for lite her hjemme?*

– Slett ikke, nei da. Min første kone ble syk mens vi var i USA, og behandlingstilbudet var mye bedre der. Det endte med at jeg ble der i 21 år. Kunstlivet er mer åpent der enn her. Sæther lå ikke på latsida i USA. De første årene arbeidet han mye med skulptur, før han vendte tilbake til malerier med figurativ formspråk. I 1976 dannet han sin egen kunstscole i Venice, Los Angeles.

Han vokste opp på Majorstua og tilbrakte ungdommen i traktene rundt Frogner og Briskeby. I en helt vanlig familie, med storebror og en far som var murmester og arkitekt. Sæther visste tidlig hva han ville, og begynte på Statens Hånd-

verks- og Kunstindustriskole som 19-åring i 1963. Der ble han lært opp av blant andre Olav Mosebekk og Gert Jynge. To år senere ble han tatt opp som student ved Statens Kunstakademi.

Han har gjort sitt på Kunstakademiet – i dag er han kunstner på heltid. Og prest i en av Norges minste menigheter, etter at han selv grunnla Bruchion Gnostisk senter i Oslo.

– *Gnostiker?*

– Ja.

En pause senker seg i rommet. Blikket farer gjennom vindusruta og fanger sollyset utafor før det vender tilbake til oss som sitter og grubler på ordet gnosis. Det betyr erkjennelse eller mystisk visdom.

– Jeg hadde en opplevelse av svært spesiell art da jeg var 25 år gammel. En lysopplevelse.

Sæther blir taktsomt før han forteller om den lange depresjonen og kjærlighets sorgen han opplevde.

– Det var et oppgjør med min sosiale arv; ikke bare familien min, men også hele samfunnet. Jeg fant ingen løsning, falt dypere og dypere. Trodde jeg skulle bli gal. Det var helt mørkt. Da jeg ga opp, forandret alt seg. Jeg så et lys som var fantastisk til stede. En «mandorla».

Sæther lager en oval med armene. Og forteller hvordan depresjonene ble fjernet på et blunk.

– Jeg fikk innsikt til en ny dimensjon i tilværelsen, sier han, og grunner over den underlige kombinasjonen kunstner og prest. Som han slet litt med i starten, særlig måten rollene oppfattes på. – De to tingene henger ikke

sammen i folks hoder. Den ene er bohemen som drikker og lever livet, den andre er den fromme sjelsørgeren. Gnostisismen er uten dogmer, men har myter og er flerstemmig.

– *Regner du deg fortsatt som romantisk-realistisk maler, eller er du på vei bort fra det klassiske maleri?*

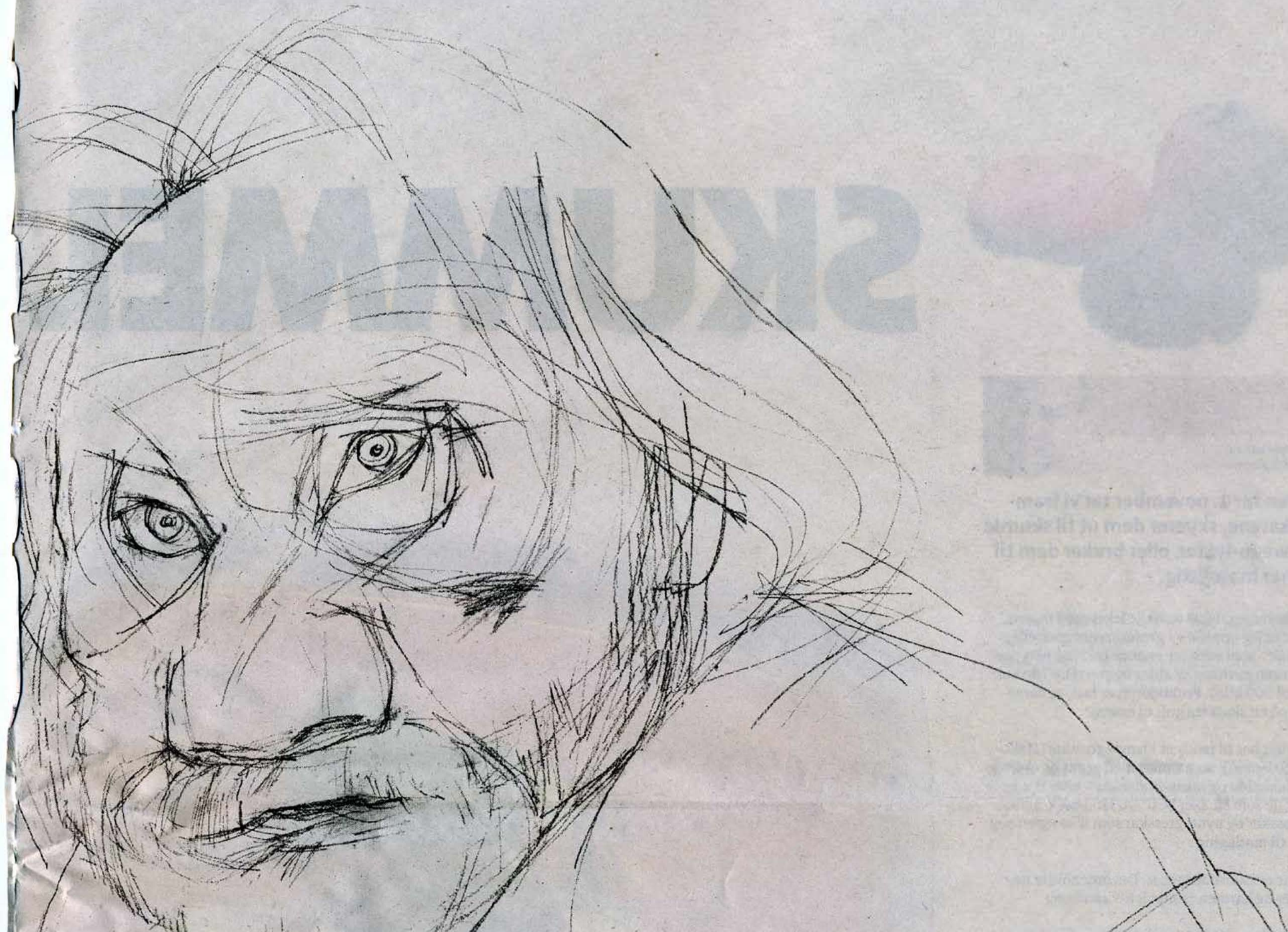
– Det er lenge siden jeg oppfattet meg som det. Jeg har ikke identifisert meg med romantikken, selv om det nok er romantiske elementer i bildene mine. Det er ingenting fra fortida som kan redde oss i dag. De siste årene har jeg arbeidet med andre teknikker og uttrykk enn de rent figurative.

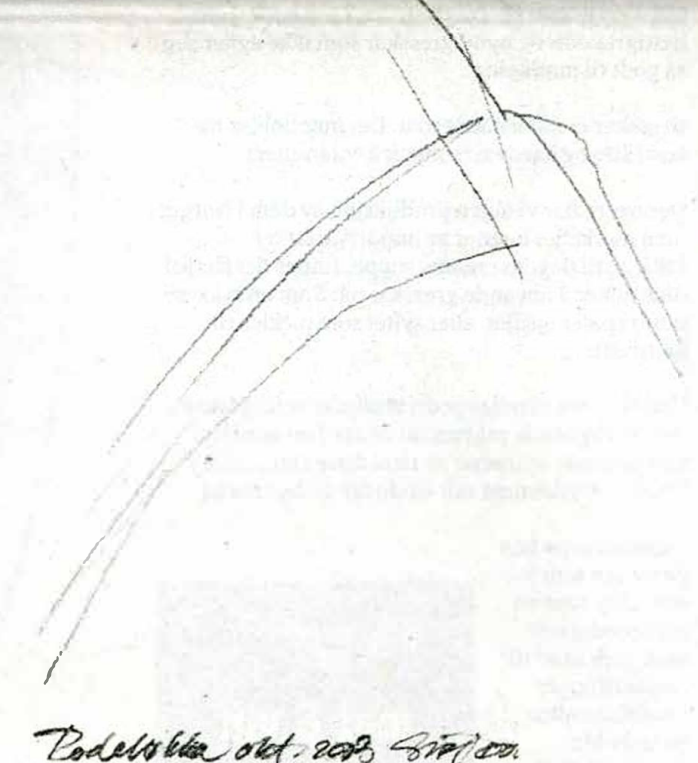
Kunstneren innrømmer at han før tenkte mye på hvordan folk ville like bildene hans.

– Jeg var i en sjanger som kunne måles. Jeg ville være flink. Når jeg maler i dag, setter jeg bildene inn i ukonvensjonelle sammenhenger. Jeg kan leke med alle elementene. De som liker de figurative tingene sitter på gjerdet og venter. Det gjør for så vidt jeg selv og – sitter på gjerdet.

– Jeg orienterer meg mer politisk, men er ikke medlem i noe politisk parti. Verdenssituasjonen er prekær. Fundamentaliske strømninger innen politikk og religion skaper farlige situasjoner og har fått utvikle seg fritt. De intellektuelle har sviktet, fordi de helt fra opplysningstiden har unnlatt å kommentere dette.

I fjor hadde Sæther utstillingen «Envelope» i galleriet Sub Comandante på Grønnerløkka. Der viste han konvolutter forseglet med voks.

Under voksen lå fotografier av døde palestinske ungdommer. Installasjonen ble oppfattet som en protest mot Israel.

– Nei, nei, det var ikke kritikk av Israel. Det var kritikk av krig og vold uansett hvem som utfører den. Vestens sivilisasjon er på hell, vi er inne i en brutaliseringsprosess. Brutalisering av barn.

Jan Valentin Sæther blir ivrig.

– For meg er det viktig å bruke kunsten til å prøve å sette spørsmål ved utvik-

lingen av religion, og hvordan vi behandler våre barn. Vi avler en brutalitet som vi kommer til å se forferdelige konsekvenser av. Ikke bare i den tredje verden, også her hos oss. Mediene spiller en stor rolle, blant annet fjernsynet, gjennom rollen som barnevakt. Dataspill og TV er ikke i seg selv problematiske, det er hvordan vi bruker dem som er avgjørende. Alt handler om penger og lotto. Jeg tror alle bærer på en angst for hvordan det skal ende. Dagens unge har ingen forestillinger om seg sjøl om tjue år. De ser ikke fremtiden, og vi skjønner ikke at vi sår håpløshet. Det er ikke så rart; den vestlige psyke gikk dukken etter andre

verdenskrig. Det er lite som holder oss sammen. Jeg kom i snakk med en litt sliten ung gutt ved «Eika», han sa bare «hvorfor faen skal jeg tenke på fremtiden»? – *Er du pessimist?* – Ja, en optimistisk pessimist. Jeg er en sånn som håper det går bedre enn jeg frykter. Holder døra åpen. Men vi må se problemene inn i hvitøyet. Politikerne er ikke modne for oppgaven, de er blitt vaktmestere for det historiske systemet. Et forgangent system.

– Det fine med samtidskunsten er at du kan gjøre hva du vil. Vi er inne i en karnevalstid, sier han begeistret. Sæther blir inspirert både av pressebilder og samtidskunst, så vel som gamle

mestere som Rembrandt, Velazques og Botticelli. – Men vi kan ikke forsvare kunst ved å si at godt håndverk er kunst. Det er ofte grepet som er interessant. For eksempel da Marcel Duchamp stilte ut små modeller av pissoarer. Eller Mondrian, med de rette linjene i bildene; han må ha vært veldig flink med limbåndet. Kunsten er både bindemiddel og løsemiddel. Kunstnere har til alle tider tenkt nytt. Også gamle helter som Leonardo da Vinci og Rembrandt. De gikk imot det bestående i kunsten. Kunsten er medspiller med fremtiden, men det er ikke sikkert den har rett.

– *Hva ville du vært om du ikke var maler?*

Podestolita okt. 2009 Sæther

Jan Valentin Sæther (59)

■ Maler og billedhoger. Åpner i dag utstillingen «Kontraster. Identiteter» i KunstVerket galleri i Oslo.

■ Født i Oslo, oppvokst på Majorstua, utdannet ved Statens Kunstakademi. Bosatt i California, USA fra 1973, kom tilbake til Norge i 1995.

■ Professor i figurativt maleri på Kunstakademiet i Oslo fra 1996-2002. Fikk professoratet i konkurranse med Odd Nerdrum.

■ Grunnlegger av Bruchion Gnostisk senter i Oslo. Gift, fire barn.

